

**Ytre Hvaler
nasjonalpark**

Postadresse
Ytre Hvaler nasjonalparkstyre
Postboks 325
1502 Moss

Besøksadresse
Skjærgårdens hus
Vadbenken 8
1680 Skjærhalden

Kontakt
Sentralbord: +47 69 24 70 00
Direkte: +47 69 24 70 24
fmovpost@fylkesmannen.no
fmovmoo@fylkesmannen.no

NIBIO - NORSK INSTITUTT FOR BIOØKONOMI
Postboks 115
1431 ÅS

Saksbehandler Monika Olsen

Vår ref. 2024/15436-2 432.3

Deres ref. elsv

Dato 17.06.2024

Ytre Hvaler nasjonalpark - tillatelse til innsamling av frøkapsler og blad fra honningblom - NIBIO - Norsk institutt for bioøkonomi

Søknad datert 09.04.2024 ble behandlet i Ytre Hvaler nasjonalparkstyre 21.06.24.

Saksfremlegg til nasjonalparkstyret

Sak 2024-05 Søknad om innsamling av frøkapsler og blad fra honningblom - NIBIO - Norsk institutt for bioøkonomi.

Nasjonalparkstyrets vedtak

Settes inn

Sekretariatets forslag til vedtak

Ytre Hvaler nasjonalparkstyre gir Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) dispensasjon til innsamling av frøkapsler og blader fra honningblom (*Herminium monorchis*) fra alle de tre kjente populasjonene i Ytre Hvaler nasjonalpark.

Vi forutsetter at innsamlingen gjennomføres i samsvar med beskrivelsene i søknaden. Vi presiserer at NIBIO kun kan samle inn inntil tre aks på Teneskjær, og at det må stå igjen minst to aks etter innsamling. Tillatelsen skal være tilgjengelig i felt, og kunne vises oppsyn og politi. Dispensasjonen gjelder for året 2024.

Dispensasjon er gitt i samsvar med naturmangfoldloven § 48 første ledd første alternativ.

Søknad til nasjonalparkstyret

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har søkt om dispensasjon fra forskrift om vern av Ytre Hvaler nasjonalpark for innsamling av frøkapsler og friske blader fra plantens voksesteder på Hvaler. Innsamlingen er planlagt i juli/august 2024.

Tidligere i år har NIBIO fått midler fra Miljødirektoratets tilskuddsordning for trua arter til in vitro oppformering av honningblom for tilbakeføring til tidligere vokseplasser, og til å gjennomføre genetiske studier for å på sikt styrke de få gjenværende populasjonene med planten i Norge. Prosjektet har som mål å etablere in vitro oppformeringsmetoder for honningblom, og ved hjelp av frø samla inn fra lokaliteter på Hvaler produsere stedegent plantemateriale som etter hvert planlegges å tilbakeføres. NIBIO ønsker også å dokumentere

populasjonsgenetisk struktur i arten for på sikt å få en bedre forvaltning. Her vil NIBIO se på de norske og svenske populasjonene i sammenheng.

NIBIO ønsker å samle inn frøkapsler fra alle de fire populasjonene på Hvaler, Skipstadsand, Skjellvik, Fillettassen og Teneskjær, til sammen 10 -12 aks med kapsler. Honningblom har små kapsler og frøantallet er dermed ikke så stort i hver. Istedenfor å samle enkeltkapsler, ønsker NIBIO å samle hele aks/blomsterstander med modne kapsler. NIBIO vil ta hensyn til populasjonsstørrelsen på den enkelte lokalitet med tanke på hvor mange aks som samles. NIBIO vil gjennomføre innsamlingen når kapslene begynner å bli modne, sannsynligvis i første halvdel av august.

Når det gjelder innsamling av blader for genetiske studier vil NIBIO bruke en skånsom prøvetaking av bladmateriale som ikke vil påvirke individene eller populasjonene, en såkalt «non destruktiv sampling». For hver av de fire populasjonene vil dere velges ut 8 individer med minimum 2 meters avstand. Fra hver av disse plantene klippes det av materiale fra et blad i rosetten som tørkes og oppbevares i silikagel. Innsamlingen vil gjennomføres på friske blad i løpet av sommeren.

NIBIO vil gjennomføre tilsvarende prøvetaking for fire svenske populasjoner. Søknader om innsamling vil dere sende til de aktuelle svenske län. Populasjonsgenetiske data vil analyseres for å gi innsikt i genetisk diversitet og populasjonsstruktur. Denne informasjonen er vesentlig i anbefalinger for oppformeringsstrategi, eventuell reetablering i felt, og bevaringsbiologi for honningblom.

Lovgrunnlag

Ytre Hvaler nasjonalparkstyre er forvaltningsmyndighet for Ytre Hvaler nasjonalpark. Vi forvalter verneområdet etter en egen forskrift med bestemmelser som sier noe om formålet med vernet, og hvilke tiltak og aktiviteter som er tillatt, forbudt eller som krever tillatelse.

Ytre Hvaler nasjonalpark ble opprettet 26.06.2009. Formålet (§ 2) er å:

- *bevare et egenartet, stort og relativt urørt naturområde ved kysten i sørøst-Norge,*
 - *bevare et undersjøisk landskap med variert bunntopografi,*
 - *bevare økosystemer på land og i sjø med naturlig forekommende arter og bestander, kystlandskap med sjøoverflate og havbunn med korallrev, hard- og bløtbunn.*
- Allmennheten skal gis anledning til naturopplevelse gjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.*

Etter verneforskriften § 3 punkt 1.1 er området vernet mot inngrep av enhver art. I hht. § 3 punkt 2.1 er vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker og trær, vernet mot all skade og ødelegging.

Nasjonalparkstyret vurderer søknaden etter den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven (nml) § 48. Vi kan gi dispensasjon dersom tiltaket ikke er i strid med verneformålet og ikke vil påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

Det følger av naturmangfoldloven § 7 at prinsippene i lovens §§ 8-12 skal legges til grunn ved behandling av søknader om dispensasjon fra verneforskrifter. Prinsippene gjelder kunnskapsgrunnlaget §8, føre-var-prinsippet §9, økosystemtilnærming og samlet belastning

§10, hvem som skal bære kostnadene ved miljøforringelse §11 og miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder §12.

Vurdering av saken

Honningblom er vurdert som kritisk truet (CR) på norsk rødliste 2021, og ble i 2011 utpekt som prioritert art. Planten har tidligere vært å finne i store deler av sørøst-Norge, men den har hatt en drastisk nedgang siste hundre årene. Drenering/grøtting av rikmyrer og opphør av tradisjonell drift anses som de viktigste årsakene til tilbakegangen. I dag er honningblom kun kjent fra fire lokaliteter. Tre av lokalitetene ligger i Ytre Hvaler nasjonalpark (Skjellvik, Teneskjær og øya Filletassen), mens den fjerde lokaliteten er Skipstadsand naturreservat.

Et utkast til handlingsplan for arten ble ferdigstilt i 2010, men det ble aldri utarbeidet en endelig handlingsplan. I etterkant av dette er det gjennomført årlige tellinger av fertile individer på flere av lokalitetene, og NINA og NMBU har lagt ut overvåkningsruter og gjennomført årlige registreringer i disse rutene. I 2021 ble det utarbeidet en rapport på oppdrag fra Statsforvalteren «Honningblom *Herminium monorchis* – Status i Norge», der blant annet deler av resultatene fra overvåkingen er oppsummert. Etersom en andel av populasjonene til honningblom er underjordisk hvert år, er det vanskelig å sikkert estimere populasjonsstørrelser og -trender. Vi mener likevel at vi med rimelig sikkerhet kan si at populasjonene på Skjellvik og Skipstadsand er stabile eller økende. Det ser imidlertid ut som populasjonen på Teneskjær har minket de siste årene. Populasjonen på Filletassen ble først oppdaget i 2016, og det er derfor for tidlig å si noe om utviklingen her. I 2021 fikk NINA i oppdrag fra Miljødirektoratet å starte opp en effektovervåking av honningblomlokalitetene, som på sikt kan gi oss enda mer informasjon om statusen til arten. Denne effektovervåkingen er nå gjennomført i tre år, og resultatene fra de to første årene er oppsummert i NINAS rapport «Effektovervåking av trua arter og naturtyper 2022». Forvaltningsmyndigheten legger til grunn at kunnskapsgrunnlaget (jfr. nml § 8) om artens bestandssituasjon og bestandsutvikling er tilstrekkelig, og føre-var-prinsippet (nml. § 9) tillegges derfor liten vekt i denne saken. § 11 anses som lite aktuell i denne sammenheng.

Forvaltningsmyndigheten må også gjøre vurderinger basert på kunnskap om øvrige påvirkninger arten er eller vil bli utsatt for i det aktuelle området, slik at man kan foreta en vurdering av den samlede belastningen for arten (jfr. nml § 10). Honningblom vokser kun innenfor verneområder og er dermed utsatt for begrenset belastning. Det ble samlet inn frø i 2013-14 og i 2023, og NIBIO søker nå om å samle inn totalt 10-12 aks på de fire lokalitetene. Orkidéer produserer tusenvis av små frø. 10-12 aks er altså en begrenset del av den totale produksjonen, men for de berørte individene vil innsamlingen kunne innebære at frøspredningen i år uteblir. Vi mener likevel at de positive effektene utplantingen av forkultiverte planter vil ha for arten på lengre sikt, veier opp for dette. Selv om planten produserer mange frø, er det få av disse som etablerer seg, men dersom oppformeringen lykkes, vil det kunne etablere en effektiv metode for oppformering av arten for bevaringsutsetting og styrking av artens forekomster i Norge.

Når det gjelder innsamling av bladmateriale, så opplyser NIBIO om at dette ikke vil påvirke individene eller populasjonene. Videre skal NIBIO kun samle inn materiale fra 8 individer ved hver lokalitet. Vi mener dette vil ha minimal effekt på populasjonen som helhet. Etter vår vurdering vil ikke innsamlingene øke den samlede belastningen på arten nevneverdig. Vi mener det er valgt en skånsom metode for innsamlingen, i tråd med nml. § 12. Det er kun snakk om å samle inn et fåtall med aks og prøver fra blader. For innsamling av bladmateriale

har NIBIO beskrevet at dette ikke vil påvirke individene eller populasjonene. Når det gjelder innsamling av aks, vil NIBIO ta hensyn til populasjonsstørrelsen på den enkelte lokalitet med tanke på hvor mange aks som samles. Vi mener det er spesielt viktig å ta hensyn til dette på Teneskjær, der det enkelte år kan være svært få blomstrende individer av honningblom. Vi setter derfor strengere vilkår til innsamling på denne lokaliteten.

Fremtidig utplanting av forkultiverte planter antas å kunne styrke eksisterende honningblompopulasjoner, og vil dermed ha en positiv effekt på honningblommens bestandssituasjon. Kunnskap om populasjonsgenetisk struktur vil på sikt kunne gi oss en bedre forvaltning av arten. Etter vår vurdering vil innsamlingen i seg selv ha liten negativ effekt, og vi mener det ikke vil forringe artens bestandssituasjon eller bestandsutvikling. Vilkåret for å gi dispensasjon etter nml § 48 anses derfor å være oppfylt.

Klageadgang

Dette vedtaket kan med hjemmel i forvaltningsloven påklages til Miljødirektoratet innen tre uker etter at dette brevet er mottatt. En eventuell klage sendes til Miljødirektoratet via nasjonalparkstyret.

Med hilsen

Monika Olsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Kopi til:

HVALER KOMMUNE

STATSFORVALTEREN I OSLO OG VIKEN AVD

MOSS

Storveien 32

Postboks

325

1680

1502

SKJÆRHALDEN

MOSS